

הַנִּתְּנָה לְמִשְׁחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מִסְכַּת יוֹמָא

תּוֹכֵן

- א. בהונות יוכיחו שהן ביאה במקצת.....1
- ב. חוץ מראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים ובצד לשכתו היתה ... עין עיטם גבוה מקרקע עזרה עשרים ושלוש אמות.....2
- ג. ורחץ בשרו במים ... מים שכל גופו עולה בהן ... אמה על אמה ברום שלש אמות ... ארבעים סאה.....3
- ד. פרסו סדין של בוץ ... שיכיר שעבודת היום בבגדי בוץ.....3
- ה. פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו.....4
- ו. הביאו לו את התמיד קרצו ומירק אחר שחיטה על ידו קבל את הדם וזרקו נכנס להקטיר קטורת של שחר ולהיטיב את הנרות ולהקריב את הראש ואת האברים והחביתין ואת היין 5
- ז. אם היה כהן גדול זקן או איסטנים מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתן 6

דף לא.

א. בהונות יוכיחו שהן ביאה במקצת

ביאה¹ במקצת אין שמה ביאה לענין חיוב טמא בביאת המקדש, ולפיכך טמא² שהכניס ידו למקדש אינו לוקה מן התורה³, אך איסורו מדרבנן⁴ ומכין אותו מכת מרדות.

¹ בזבחים לג נחלקו עולא ורבין אמר ר' אבהו דלעולא שמה ביאה ורבין אמר ר' אבהו לאו שמה ביאה ופסק הרמב"ם דלא כעולא. והראב"ד שפסק כעולא דשמה ביאה דעת יחיד הוא. ועין בלקוטי הלכות זבחים שם דף כ: שהביא שעתה התוס' והריטב"א כדעת הרמב"ם.

² רמב"ם הלכות ביאת המקדש פרק ג הלכה יח

³ ומ"ש הראב"ד מסוגיא דיומא דף ל"א המעיין בלשון רבנו פ"ד מהל' מחוסרי כפרה ה"א ומפני מה טובל בשמיני וכו' מפני שהיה רגיל וכו', נמצא באמת אליבא דרבנן בטבילת מעלה א"צ טבילה לבהונות והך פשיטות אליבא מ"ד דס"ל כר' יהודה לענין לא מצורעין בלבד אלא ה"ה כל אדם וסובר כרבנן דמצורע טובל, (עיי' בתוס' ד"ה ותני שנדחקו ולדרך רבנו המכוון כמ"ש) ומינה דלדין אין כאן פשיטות אף על גב דקי"ל מצורע טובל היינו הואיל דרגיל משא"כ בשאר ביאה במקצת של טהור א"צ טבילה, דמשום הכי השמיט רבנו פשיטות זה בביאה במקצת דטהור ובעיא דאביי מדרבנן. מרכבת המשנה. ועיי' בסוגייתנו בתוד"ה ותניא ולפי דבריהם אדרבא ראייה לדברי הרמב"ם דכל הוכחת הגמ' הוא לענין מעלה דרבנן ובהא הסתפקו אי עשו מעלה עבור ביאה במקצת ופשטין שעשו ויש בו איסור דרבנן אך דאורייתא ודאי לאו ביאה היא.

⁴ ועיי' משנה למלך שם הלכה יט שכתב שלדעת התוס' אף איסור רבנן אין בו. אולם עיי' הר המוריה שם שדחה דבריו.

הַנִּכְתָּא לַמְּשִׁיחָא בְּדֶף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

ב. חוץ מראשונה שהיתה בחול על גבי שער המים ובצד לשכתו היתה ... עין עיטם גבוה מקרקע עזרה עשרים ושש אמות

אחד משלושת השערים⁵ שהיו בדרום העזרה היה שער המים לעומת המזבח ולמה נקרא שמו שער המים שבו מכניסין צלוחית של מים, בדרך ישרה את המים לנסך על המזבח בחג הסוכות, רבי אליעזר בן יעקב אומר ובו המים מפכים ועתידין להיות יוצאין מתחת מפתן הבית כדכתיב בספר יחזקאל (מז ב) "והנה מים מפכים מן הכתף הימנית"⁶.

שתי לשכות היו לכהן גדול, אחת היתה בצפון, והיא לשכת כהן גדול והיא לשכת פרהדרין⁷, שעליה אמר אבא שאול שהיתה אחורי לשכת הגולה ולשכת הגזית⁸, ואחת היתה בדרום היא לשכת בית אבטינס לשכה על גבי שער המים, שהיה בדרום העזרה

ושתי בתי טבילה היו לכהן הגדול, האחד בקודש בבית הפרווה כמו שיבואר להלן, והאחר בית טבילה על גבי שער המים שבדרום העזרה.

גובהו של שער המים כשאר שערי הר הבית – עשרים אמה, ועל גביו היתה תקרה של שיש ומעזיבה כל שהיא – כלומר טיט וחול מגובל יחד להיות המים נחים שם.

בית טבילה זה היה בצד לשכתו של הכהן הגדול בלשכת אבטינס, ובחול היה, שבו טובל הכהן הגדול בשבעת ימים שהפרישו אותו קודם יום הכפורים מביתו, וכן טבל בו הטבילה הראשונה ביום הכפורים שחרית, לפי שטבילה ראשונה זו לא מחמת יום הכפורים היא באה, שתצטרך להיות במקום קדוש.

מקוה זה היה אמה על אמה ברום שלש אמות, ואף על פי שאפשר היה לעשות הגובה אמה וארכה שלש אמות, לא עשו כן, כדי להקל על הכהן

⁵ מסכת מידות פרק א משנה ד, ר"ה ותפא"י שם ופרק ב משנה ו

⁶ והיינו דרום שקרוי ימין כדכתיב צפון וימין. וראה יחזקאל בנבואה שהיו מים יוצאים מבית קודש הקדשים דקים כקרני חגבים וכשמגיעים לשער זה נעשים כמלוא פי פך קטן, והיינו דקרי להם מים מפכים. ר"ב שם

⁷ רמב"ם בהב"ח פ"ה הי"ג, ועי' פהמ"ש לרמב"ם מדות פ"ה, שכ"ה למסק' הגמ' שם, ועי' לח"מ עבודת יוה"כ פ"א סוף ה"ז ושיח יצחק יומא שם ד"ה אבא וחק נתן שם, ועי' ציון 384; ראב"ד בהשגות שם פ"א ה"ט; מאירי יומא ומדות שם; רע"ב שם מ"ד

⁸ עי' מדות פ"ה מ"ד ורש"י יומא יט א

הקנתא למשיחא בדרה היומי

מסכת יומא

הגדול שיוכל לטבול דרך עמידתו, שכך נקל יותר לטבול⁹, או שלא רצו להרחיב יותר את בית המקוה שלא לדחוק את העזרה¹⁰.

המקוה של בית הטבילה היה גבוה יותר משלש אמות, בכדי שבשיטבול בו הכהן לא יצאו לחוץ המים העולים למעלה כשהוא נכנס.

המים לבית הטבילה הזה נמשכו מעין עיטם הוא מעין מי נפתוח האמור בספר יהושע (טו, ט) שהיה גבוה מירושלים מעט¹¹.

ג. ורחץ בשרו במים ... מים שכל גופו עולה בהן ... אמה על אמה ברום שלש אמות ... ארבעים סאה

התבאר בעירובין דף ד. ובפסחים דף קט. שאין האשה עולה מטומאת נדתה ברחיצה במרחץ. ואפילו עלו עליה כל מימות שבעולם, עדיין היא בטומאתה, וחייבין עליה כרת עד שתטבול כל גופה בבת אחת במעין או במי מקוה, כלומר מי גשמים שנקוו לגומא, ואף על פי שאינן מים חיים¹², כלומר מי נביעה, שיש בהם ארבעים סאה שהם 332 ליטר לגר"ח נאה. 572 ליטר לחזו"א.

ושיעורם, אמה שהיא 48 ס"מ לגר"ח נאה 57.6 ס"מ לחזו"א, על אמה, על רום שלש אמות שהם 1.44 מ' לגר"ח נאה 1.73 מ' לחזו"א. במרובע, באמה בת ששה טפחים וחצי אצבע, ואם הוא רחב יותר ואינו גבוה כל כך, כגון שהיה אמה וחצי מעוקבת או 84 ס"מ מעוקבים, כשר, אם יכולה להתכנסות כל גופה בהן בבת אחת.

וכן אם המים משוכים, כגון מעין שמים זורמים ממנו באפיק מישורי, ואין בשום מקום ממנו מ' סאה מרוכזים, אבל כשתצרף כל המים שמתחלה ועד סוף הם מ' סאה, טובלין בכל מקום ממנו שגוף הנטבל מתכסה בו, בין אדם בין כלי. אך אם המים זורמים במדרון אין טובלים בו עד שיהיה מ' סאה מכונסים במקום אחד.

דף לא:

ד. פרסו סדין של בויז ... שיכיר שעבודת היום בבגדי בויז

⁹ תוס' שם, ועי"ש בתו"י

¹⁰ שו"ת הריב"ש סי' רצב, ע"פ ירושלמי מגילה פ"א ה"ד בבימה של הקהל

¹¹ רש"י בסוגיין וביהושע טו ח - ט. ועי' בס' תבואות הארץ לר"י שווארץ עמ' שנה בארוכה על סדר הילוך המים מעין עיטם למקדש ושם שכל המים שבמקדש מעין עיטם הם באים. ועיין בצי"א ח"ג סי' כב

¹² שאין צריך מים חיים אלא לזב (דכתיב ביה מים חיים) ולא לנדה ולזבה

הַלְכַתָּא לְמִשְׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת יומא

כבר נתבאר שבתחלה¹³ פושט בגדי הכהן הגדול חול שעליו וטובל ועולה ומסתפג ולובש בגדי זהב ומקדש ידיו ורגליו והיינו כשיגיעו לשחוט את התמיד. ופורסין סדין של בויץ בין כהן גדול ובין העם, לצורך צניעות שלא יראו אותו כשהוא ערום¹⁴, ולמה של בויץ כדי שיכיר ולהזכיר גם לעם¹⁵ שעבודת היום בבגדי בויץ, ועיין להלן דף לה.

ה. פשט ירד וטבל עלה ונסתפג הביאו לו בגדי זהב ולבש וקידש ידיו ורגליו

סדר כל המעשים שביום זה כך הוא – כחצות הלילה מפסין לתרומת הדשן¹⁶, ומסדרין את המערכה ומדשנין את המזבח בדרך שעושין בכל יום על הסדר¹⁷, עד שיגיעו לשחיטת התמיד, ואע"ג שעבודת היום אינם כשרות אלא בכהן גדול עבודות אלו אינם אלא מכשירי עבודה ואינם חייבים כהן גדול.

י"א שמפייסין גם על הפשטת וניתוח, שמכיון שהם כשרים בזר ואינה עבודה ויש בה טירחא לא היתה נעשית בכהן גדול וי"א¹⁸ שבכלל פיס זה היה הולכת אברי התמיד לכבש המזבח¹⁹. וי"א²⁰ שלא הפיסו אלא כשחל יזה"כ לאחר השבת להעלות אברים של שמה שנותר משבת

¹³ רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ב ופרק ד הלכה א

¹⁴ דמטעמא דפריסת סדין הוא לפי שגנאי הוא לראות כ"ג כשהוא ערום וכמ"ש רבינו ריש פ"ה מהל' כלי המקדש ומש"ה כשהיה פושט את בגדיו וטובל שהיה ערום היו פורסין סדין. משנה למלך שם פרק ד הלכה א

¹⁵ תפא"י במשנה יומא ג, ד

¹⁶ ודעת הבעה"מ שלא הפיסו כלל ביום הכיפורים שהכל עשה כהן גדול.

¹⁷ התורם תהד"ש מסדר מערכה גדולה ואח"כ מערכה קטנה שני' שהי' בצדה שממנה לוקחין אש במחתה לקטורת בכל יום ואח"כ מעלה ב' גזירי עצים ומניחין על מערכה גדולה להרבות האש ואח"כ נכנסין ללשכת הכלים ומוציאין כל כלי שרת הצריכין להן כל יום שהן צ"ג, וכשמגיע זמן שחיטת תמיד דשחר שהוא קודם שתעלה החמה, משיאיר פני כל מזרח, אומר הממונה על הפייס שהוא הסגן "צאו וראו ממקום גבוה אם הגיע זמן השחיטה", והרואה אומר "ברקאי", וחוזרין ושואלין אותו אם הגיע כנפי האור עד שבחברון והוא אומר "הן", משקין התמיד מים בכוס של זהב. תפארת ישראל – הלכתא גבירתא מסכת יומא פרק ג משנה א

¹⁸ עיין תוי"ט פ"ב מ"ב

¹⁹ מים חיים שם פרק ד ה"א ובבבן ידיד שם, ובתוי"ט שם לשיושימו האיברים לכהן גדול והכ"ג זרקן ומעלן למערכה, אך באחרונים פליגי עליה דזה אינו אלא בכהן גדול.

²⁰ דעת הרמב"ן במלחמות ועיין חידושי מהרי"ח במשנה שם שלכאורה באמת קשה על הרמב"ן דשביק פיוס רביעי דהולכת אברים לכבש ונקט אחר שלא הוזכרה במשנה ונראה דעת הרמב"ן דבשלמא בכל יום דזה המעלה אכתי מכבש למזבח הוא מקטירין על המזבח בעצמו דלא נזכר בשום מקום שיהי' עוד כהן שיקטירם רק זה המעלה מן הכבש ולכן היא עבודה חשובה והי' על זה פייס רק שאם רצה הכ"ג אז הי' הוא מקטיר בו אבל ביום כפור אזי מן ההכרח בודאי להקטיר על המזבח הכ"ג בעצמו ומשום רק להעלות לו אין סברא שיהי' בשביל זה פייס הולכת המחתה מפני שהיא ג"כ מעשרת הי' עושי' בשבילה פייס ביום הכפורים לפי דעת הרמב"ן.

הַנִּכְתָּא לְמִשְׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מִסַּכְתָּ יוֹמָא

ו"א²¹ שְׁהִפִּסוּ פִּיִּס שְׁלִישִׁי לְהוֹלֶכֶת מִחַתַּת הַקְּטוֹרֶת לְהִיכֹל וי"א²² שְׁנַעֲשֶׂתָּה בִּכְהֵן גְּדוֹל דּוּקָא וְלֹא הִיָּה לָהּ פִּיִּס.

והִפִּסוּ פִּיִּס רִבְעִי לְדִישׁוֹן מִזְבַּח הַפְּנִימִי וי"א²³ גַּם לְדִישׁוֹן הַמְּנוּרָה.

כְּשִׁיגִיעַ זְמַן שְׁחִיטַת הַתָּמִיד בְּבֹקְרוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּיפּוּרִים פּוֹשֵׁט הַכְּהֵן הַגָּדוֹל בְּגָדֵי חוֹל שְׁעָלָיו וְטוֹבֵל וְעוֹלָה וּמִסְתַּפֵּג וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב וְלֹאֲחֹר מִכֵּן מִקְדָּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו, מִקִּיתוֹן זָהָב וְלֹא מִהַכִּיּוֹר, כְּדִי לִכְבֹּדוֹ.

ו"א²⁴ שְׁחִיב לְהַסְתַּפֵּג כְּלוּמַר לְהַתְנַגֵּב לֵאחֹר מִבִּילְתּוֹ מִשּׁוּם חֲצִיצָה שֶׁהָרִי אֲסוּר שֶׁתְּהִיָּה חֲצִיצָה בֵּין בִּשְׂרוֹ לְבֵין בְּגָדֵי הַכְּהוֹנָה וְחוֹשָׁשִׁים אֲנִי שֶׁמֶּא בְּטִבִּילָה נִדְבַק בְּבִשְׂרוֹ מִעֲפָרִירוֹת הַמֵּיִם שְׁעָרָה אוֹ עֶפֶר וְכֵן כְּדִי שֶׁהַמֵּיִם לֹא יִהְיוּ מִבְּרִילִים בֵּין הַבְּגָד לְבִשָּׁר. וַיֵּשׁ מוֹסִיפִים²⁵ שְׁחִיב גַּם מִשּׁוּם שֶׁבְּגָדֵי כְּהוֹנָה נֹאמַר בָּהֶם "לִכְבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת" וְצָרִיךְ שֶׁלֹּא יִתְלַחֲלוּ הַבְּגָדִים מִן הַמֵּיִם וַיִּתְּנוּלוּ. וי"א²⁶ שְׁאִינוּ חִיב אֲלֵא כַךְ הַדְּרָךְ.

ו. הַבִּיאוּ לוֹ אֶת הַתָּמִיד קִרְצוּ וּמִירָק אַחֵר שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ קִבַּל אֶת הַדָּם וְזָרְקוּ נִכְנָס לְהַקְטִיר קְטוֹרֶת שֶׁל שָׁחַר וְלְהִיטִיב אֶת הַנְּרוֹת וְלְהַקְרִיב אֶת הָרֹאשׁ וְאֶת הָאֲבָרִים וְהַחֲבִיתִין וְאֶת הַיֵּין

לֵאחֹר שֶׁלִּבֵּשׁ בְּגָדֵי הַזָּהָב²⁷ וְקִידֵשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו הַבִּיאוּ לוֹ לוֹ אֶת כֶּבֶשׂ הַתָּמִיד, וְשׁוֹחֵט בַּתָּמִיד רוֹב שָׁנִים וּמִנִּיחַ אַחֵר לְגִמּוֹר הַשְּׁחִיטָה לְפִי שְׁאִין קִבֵּלְתָּ הַדָּם כְּשֶׁרָה אֲלֵא בִּכ"ג וְצָרִיךְ לְמַהֵר וּלְקַבֵּל, וּמִסְתַּבֵּר שֶׁהִיָּה זֶה הַסֵּגָן אוֹ רֹאשׁ בֵּית אֲב שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם תָּמִיד סְמוּכִים לְכַה"ג²⁸, וּמִקְבֵּל הַדָּם וְזָרְקוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ

²¹ דַּעַת הַרְמַב"ן בְּמִלְחָמוֹת

²² מֵיִם חַיִּים בַּ דַּעַת הַרְמַב"ם שֵׁם, וְעֵיִין בְּכֵן יָדִיד שֶׁהִשְׁוֶה דַּעַת הַרְמַב"ם לְרַמְבַּ"ן

²³ לְרַמְבַּ"ם לֹא הִפִּסוּ עָלֶיהָ שֶׁהָרִי לְדַעַתוֹ הַדְּלִיקוֹן נִרְוֹת וְאִ"כ לֹא הִיָּה כֶּשֶׁר אֲלֵא בִּכְהֵן גְּדוֹל.

²⁴ מִשְׁנָה לְמֶלֶךְ שֵׁם בַּ הַלֵּכָה בַּ

²⁵ הַר הַמְּנוּרָה שֵׁם בַּ הַלֵּכָה בַּ וְכֵן בְּתַפְא"י בְּמִשְׁנָה שֵׁם

²⁶ עֵיִין בְּמִפְרָשֵׁי הַרְמַב"ם שֶׁהִשְׁוֶה עַל דְּבָרֵי הַמ"ל וְעֵיִין בְּתוֹרַת מִשְׁנָה שְׁעִיִין לְשִׁבְתָּ פכ"ב מ"ה מִשְׁמַע שְׁנִתְּכוּיִן לּוֹמַר שֶׁהַכְּהוֹנָה שְׁמוּתָהּ לְהַסְתַּפֵּג. וְכֵן עֵיִין בְּעֶרְוֶךְ הַשּׁוֹלְחָן הַעֲתִיד הַלְכוֹת עֲבוּדַת יוֹם הַכִּיפּוּרִים סִימָן קֶנֶט סֵעִיף יג שְׁכַתֵּב זֶה שְׁכַתֵּב שְׁבִיצָתוֹ מִהַטְּבִילָה, נִסְתַּפֵּג וּוְדָאִי כֵן הוּא וְאִין כֵּאֵן חֲשֵׁשׁ סְחִיטָה. וְכַתֵּב שֶׁלְּפִי הַמ"ל "אִם יִרְצָה לִישֵׁב בְּפָנֵי הַמְּדוּרָה שֶׁתִּתִּיבֵשׁ בִּשְׂרוֹ מֵאֲלִיוֹ אֲסוּר, וְכֹל כִּי הָאִי ה"ל לְפָרֶשׁ. וְלַעֲנ"ד נִרְאָה דְּזִהוּ רִשּׁוֹת וְקַמ"ל שֶׁרִשְׁאֵי לְהַסְתַּפֵּג וְלֹא חִיִּישִׁינָן לְסְחִיטָה כְּמוֹ בְּשִׁבְתָּ שֵׁם, וְלִכֵּן הַפִּיִּימָן לֹא הוֹכִיר הַסְּפִיגָה בְּפִיּוּמוֹ".

²⁷ רַמְבַּ"ם שֵׁם שֵׁם וְשֵׁם

²⁸ שְׁעַל מִירָק שְׁחִיטָה שֶׁהָיָה נִמְי ע"י אַחֵר, אַפ"ה לֹא הִפִּסוּ דְּנ"ל מִדְּה"י צָרִיךְ הַמִּירוֹק שִׁיחֵי סְמוּךְ וּמִיד לְשְׁחִיטָה, עֲשׂוֹה הַסֵּגָן אוֹ רֹאשׁ בֵּית אֲב שֶׁהָיוּ בְּאוֹתוֹ יוֹם תָּמִיד סְמוּכִים לְכַה"ג, וְכֵן הָרַב הַמֵּאֲה"ג מַחֲוֵ בְּרוּךְ יִצְחָק שְׁלִיט"א תִּירִץ, אוֹ מִשּׁוּם דְּמִירָק אִינוּ מַעֲכָב (כִּיּוֹמָא דְּל"ג א') אוֹ מִשּׁוּם דְּכֶשֶׁר בֹּזֵר, וְאִף עַל גַּב דְּשְׁחִיטָה נִמְי כֶּשֶׁר בֹּזֵר

הלכתא למשיחא בדף היומי

מסכת יומא

כמצותו, ואחר כך נכנס להיכל ומקטיר קטורת של שחר ומטיב את הנרות²⁹, ותוך כדי שעושה כהן הגדול עבודות אלו הפשיטו ונתחו אחרים את התמיד והעלו האברים לכבש³⁰, וכשמסיים הטבת הנרות מקטיר איברי התמיד והחביתין והנסכים ככל סדר התמיד של כל יום ואח"כ מקריב הפר ושבעה כבשים של מוסף היום³¹.

ז. אם היה כהן גדול זקן או איסטנים מחמין לו חמין ומטילין לתוך הצונן כדי שתפיג צינתו

אם היה כהן גדול זקן חולה או איסטנים³² ואינו יכול לסבול גרירות המקוה איסטנים בערב יזה"כ מחמין לו חמין וביוה"כ מטילין לתוך המקוה הצונן כדי שתפיג צינתו. ועיין להלן לד. שהיו עושים גם עצה אחרת שמלבנין עששיות של ברזל באש מבערב, ולמחר מטילין אותן במים כדי להפיג צינתו.

כל יום, ואפ"ה הפיסו עליה, היינו משום דתחלת עבודה דיממא הוא, [כיומא כ"ז ב'], ולרמב"ם הפיסו ביו"כ רק לתרומת הדשן ולדישון מזבח הפנימי. תפארת ישראל – יכין מסכת יומא פרק ב משנה ב

²⁹ מנקה ב' הנותרים, דה' נרות כבר הטיבו הכהנים קודם הקטרה, [ולרמב"ם הטבה היא הדלקה, שמדליק הנרות גם ביום (עי' כ"מ פ"ג מתמידין הי"ב) אמנם ביני ביני כבר הפשיטו ונתחו התמיד והעלו האברים לכבש, כפ"ב מ"ג. תפא"י שם]

³⁰ הלכתא גבירתא לתפא"י פ"ג דיומא

³¹ כדעת ר' עקיבא כמו שיבואר להלן דף ע.

³² רמב"ם הלכות עבודת יום הכיפורים פרק ב הלכה ד